

1840-
2020

180° ANIVERSARIO ~

TEATRO
ROSALÍA CASTRO
A CORUÑA

 TEATRO
Rosalía Castro | **180** ANIVERSARIO

Teatro Rosalía Castro: 180 anos de escena galega

Inés Rey García

Alcaldesa e presidenta do IMCE

O 25 de decembro de 1840, cun baile de sociedade, abriu as portas o chamado Coliseo de San Jorge, oficialmente Teatro Nuevo, despois Teatro Principal e, desde 1909, Teatro Rosalía Castro, o noso Rosalía.

Estes pequenos relatos e imaxes que presentamos arredor del convidánnos a facer memoria do edificio e da súa alma, das xentes que a formaron sentindo a arte, gozando da música, do cinema, do teatro, dos que hoxe, mesmo neste momento de incerteza e restricións de contacto social, seguen a atender a súa chamada, que é a chamada da cultura.

Polo Rosalía, sendo aínda Principal, pasaron Sarasate, o despois Alcalde Canuto Berea, Francisco Anón. Foi o teatro local de actos políticos republicanos, como fora tamén marco de visitas rexias. Veu debaterse o primeiro proxecto de Estatuto de Autonomía de Galicia, ouviu declamar en certames e xogos florais. Resoan aínda na escena baleira os pasos de baile, as voces das óperas de pequeno formato, o son das cordas das orquestras de cámara, das guitarras, dos tambores, das pandeiretas.

Aduitase salientar o carácter do edificio como un produto do estilo arquitectónico ecléctico, un pouco como todos os teatros do tempo, un pouco como ningún, un carácter respectado pola restauración de Gallego Jorreto.

Quizais sexa iso o que lle permitiu ao Rosalía seguir coa ollada atenta e serena no número 37 do Rego de Auga, vendo pasar a arte e a vida, sufrindo incendios que nunca o queimaron de todo, mesmo sendo bombardeado cando a guerra quixo frear a vida e a arte.

Quizais por iso hoxe, e aínda máis mañá, un mañá próximo, segue aí o Rosalía, ofrecendo o mellor da escena galega e española, esgotando localidades aínda sen restrinxir o aforo, contando presenzas dos fieis ao carón de asentos agora obrigatoriamente desocupados, abrindose ao mundo pola rede que leva as gravacións no noso teatro e a arte que nel se fai a todos os recunchos onde o Rosalía viaxa.

Quizais sexa por ese gusto plural e diverso, porque este teatro é como A Coruña, aberto, libre, porque nel nos encontramos, uns cos outros e todos con nós mesmos, que o Rosalía, xa da man do Instituto Municipal Coruña Espectáculos desde hai 25 anos, seguirá levantando o pano carmesí en veladas e matinés, enchendo de arte escénica, de vida cultural os anos vindeiros do terceiro século que pasa diante del, que entra dentro del.

Este é o Rosalía, o noso escenario, o noso teatro.

Parabéns, TRC.

Un teatro en plural para unha cidade diversa. TRC (1840-2020). 180º aniversario

Xosé Paulo Rodríguez Domínguez

Director do Teatro Rosalía Castro

Sería ousado que quen subscribe estas palabras non fixera un exercicio de humildade, recoñecendo a inmensa honra e fonda responsabilidade que sente á hora de dirixir este fermoso e claro referente das artes escénicas desde o seu nacemento ata hoxe, chegando aos seus 180 anos de funcionamento en decembro do ano corrente.

Cando penso no TRC a conclusión sempre é a mesma, a evocación histórica do equilibrio, da pluralidade, de dar resposta á diversidade, do servizo público e da permanencia invicta ante a adversidade.

Desde o seu momento fundacional, recollido na acta da Junta de Beneficiencia do 20 de agosto de 1838, na que se acorda dar comezo á construción do Novo Teatro nos terreos da antiga igrexa de San Xurxo, queda evidenciada a súa dimensión filantrópica, pois a súa concepción baséase na busca dunha sólida fonte de ingresos para actividades solidarias cara aos máis desfavorecidos da cidade da Coruña: atopámonos na época na que os teatros de beneficencia eran un dos recursos máis socorridos e lucrativos. A isto hai que lle engadir que a súa construción inicial (1838) e a reconstrución (1867) fixéronse cunha campaña de subscrición voluntaria de accións entre a cidadanía coruñesa.

Un **teatro plural**, polos múltiples nomes que recibiu ao longo da súa historia, inicialmente **Teatro Nuevo**, nome que conviviu coa denominación popular de **Coliseo de San Jorge**, para pasar despois a denominarse **Teatro Principal** e acabar chamándose, finalmente, **Teatro Rosalía Castro**, a partir do ano 1909, en honor á nosa indiscutible poeta. Plural, polas diferentes reformas, e contra-reformas, ás que se viu sometido e que foron configurando, estética e arquitectonicamente, o seu aspecto actual.

O proxecto inicial, de José María Noya, viuse afectado pola falta de fondos para a cometer a obra inicial dun teatro con dous edificios anexos, tendo que optar pola construción única do corpo central no que se radicaba o novo teatro, o cerne do proxecto. Despois de 1867, cando foi arrasado polas lapas na noite do 3 ao 4 de xaneiro, será Faustino Domínguez Coumes-Gay quen encare a recuperación do teatro, outorgándolle a fachada sur que servirá de unión entre as galerías da cidade de cristal e a liña construtiva das Casas de Paredes, fachada que será a que sobreviva ata hoxe, nese mesmo momento, é cando se define o interior neobarroco da man do prestixioso e renomeado pintor e decorador Eusebio Lucini Biderman, artífice da fermosa impronta e maxestosidade interior do teatro, conservado case integramente ata o día de hoxe. E así sucesivamente, varias reformas (1872, 1881, 1906, 1929, 1937, 1952...), por deterioro provocado polo intenso uso, reformas para dar resposta a novas necesidades, para integrar avances tecnolóxicos, para acadar un aforo superior para a explotación comercial dos espectáculos ou do cinematógrafo, ata a última reforma, despois do proceso de remunicipalización nos anos noventa. Da man de Manuel Gallego Jorreto, abría outra vez as súas públicas portas o 22 de abril de 1995 renovado e coa recuperación de todo o seu esplendor inicial.

Un **teatro diverso** porque foi quen de acubillar no seu seo propostas históricas e heteroxéneas que daban, e dan, boa resposta ás inqedanzas culturais dunha cidade activa e comprometida cultural e socialmente, desde o activismo intelectual e político. O TRC funcionou, e funciona, como plataforma plural para canalizar as máis diversas actividades de todo tipo: escénicas, musicais, operísticas, cinematográficas, danzísticas e das artes do movemento, circenses ou para atender o que na actualidade entendemos como Terceiro Sector, alicerce fundacional da actividade deste teatro desde os seus inicios, unha boa nómina de entidades asociativas que xa operaba entón e continúan operando. A posta en valor do propio, con momentos históricos como Os primeiros Xogos Florais en 1863, promovidos por D. José Pascual López Cortón, ou a estrea dunha boa nómina de textos teatrais da Escola Rexional Galega de Declamación que dará inicio á normalización da dramaturxia galega. Lembremos que será o Teatro Principal o que acolla a estrea da primeira obra feita en galego da que temos coñecemento, *A Fonte do Xuramento*, de Francisco María de la Iglesia, estreada o 23 de outubro de 1882. Isto sen renunciar á captación e capitalización das compañías de repertorio do resto do estado, e algunha estranxeira, que nun inicio usaban o noso porto como punto de partida ou de chegada das súas xiras de ultramar. Elemento que, sen dúbida, contribuíu de feito definitivo á creación da afección da nosa cidade polas artes escénicas e musicais. Foron, e son, moitas as *premières* funcións de numerosos artistas e compañías as que se realizaron nas táboas do TRC, palco do talento galego e foráneo.

Un **teatro invicto** ante a adversidade, foron moitos os momentos críticos que sufriu este teatro, desde a renuncia inicial, por falta de recursos, aos tan desexados salóns de descanso e lecer para a alta sociedade decimonónica, moi propios da época, apostando

unicamente pola propia sala de teatro completamente núa por fóra e colosal por dentro, ata o bombardeo sufrido de mans do exército franquista o día 20 de xullo de 1936. Invicto ante a primeira pandemia do século XXI, mantendo o pulso firme á hora de prestar o servizo cultural á cidadanía desde o primeiro momento no que se puido reactivar a actividade cultural, con todas as garantías e cumprindo todos os protocolos sanitarios, mais abandeirando a iniciativa e sendo un dos primeiros en reactivarse de todo o Estado. Mais tamén foron moitos os momentos de esplendor e de celebración ao longo destes 180 anos.

Un teatro con vocación de **servizo público** fundacionalmente e na actualidade, catalizando o pulso da vida cultural da cidade, constituíndose como referente das artes escénicas en Galicia e no resto do Estado, xa categorizado como o único teatro galego que acadaba integrar o pequeno grupo dos teatros de Segunda Orde atendendo á clasificación dos teatros do Reino feita en 1849. Na actualidade está a acadar en sucesivos anos unha das mellores cualificacións do Observatorio de Cultura Española, quedando na cabeza de lista autonómica en varias ocasións nos últimos anos. A vocación de servizo público faise manifesta desde os inicios da súa andaina cun certo aperturismo de acceso á cultura das clases populares- non esquezamos que estamos a falar dunha época na que a cultura tiña un marcado carácter elitista-, que no TRC se vía mitigada con diversas iniciativas encamiñadas á construción dun teatro da cidade, seguro que involuntariamente, mais con certeza dando resposta ao pulso da cidade e da súa ansia por sentirense partícipes do novo proxecto escénico da Coruña. Iniciativas como os Bailes de Tranca, os bailes populares ou de máscaras contribuíron de xeito definitivo a ese proceso de patrimonialización do Rosalía por parte cidade herculina.

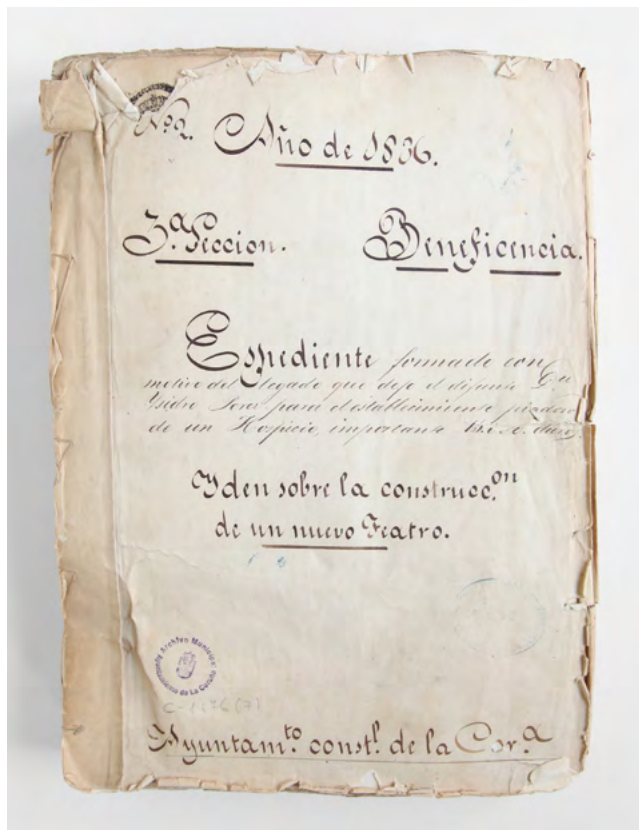
Na actualidade, e xa desde un concepto de participación activa da cidadanía na vida cultural, estamos a acadar importantes cotas de participación con proxectos de mediación nos que é o propio público o que realiza procesos de curadoría para definir parte dos contidos da súa programación.

Por último, non podemos deixar de pór en valor o verdadeiro músculo do TRC, o sentido último da súa acción xunto coa posta en valor do talento: os públicos, públicos heteroxéneos que responden, e responderon, ás chamadas dun teatro que traballa e programa para os moitos e para os poucos. Un público fidelizado, a través dun abono cuxa raizame parte do século XIX e a día de hoxe ten máis vigor ca nunca.

Deixemos pois que a maxia das musas Terpsícore, Melpómene, Euterpe e Talía, que nos deixou en regalo Lucini no rosetón do TRC, continúe levándonos da súa man cada vez que levantamos o pano do Rosalía. 180 invernos máis para o principal teatro da Coruña.

Pescadería Vella, A Coruña, novembro de 2020.

Expediente do legado de D. Isidro Pérez e de construción dun novo Teatro, 1836-1853.

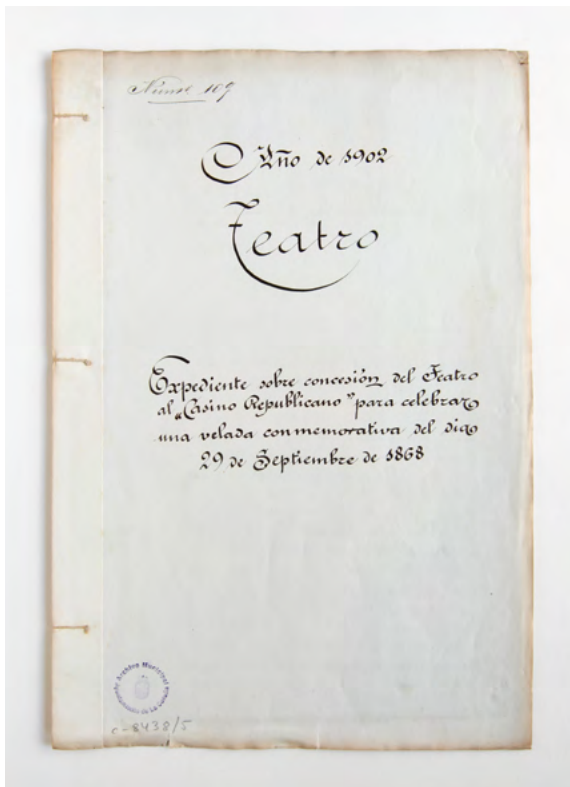
Arquivo Municipal da Coruña

Unido al producto del bache general de Maracaibo, desde
por la Junta de Comercio del E. S. de Diciembre de 1825 en
el libro annexo, en beneficio del Poptulo de Venezuela.

[illegible][illegible][illegible]

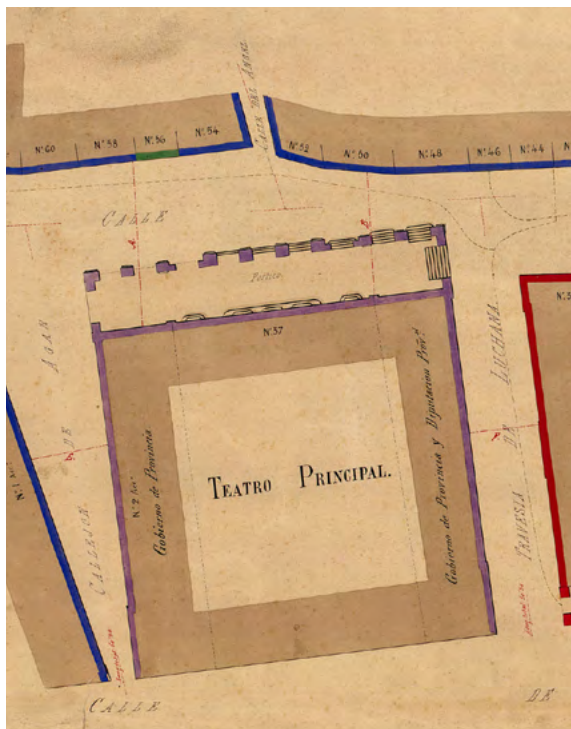
Conta do produto do baile xeral de máscaras do 25 de decembro de 1840 no Teatro Novo en beneficio do Hospital de Caridade, 29 de decembro de 1840.

Arquivo Municipal da Coruña

Expediente de concesión do Teatro ao Casino Republicano para celebrar unha reunión conmemorativa do día 29 de setembro de 1868, 1902.

Arquivo Municipal da Coruña

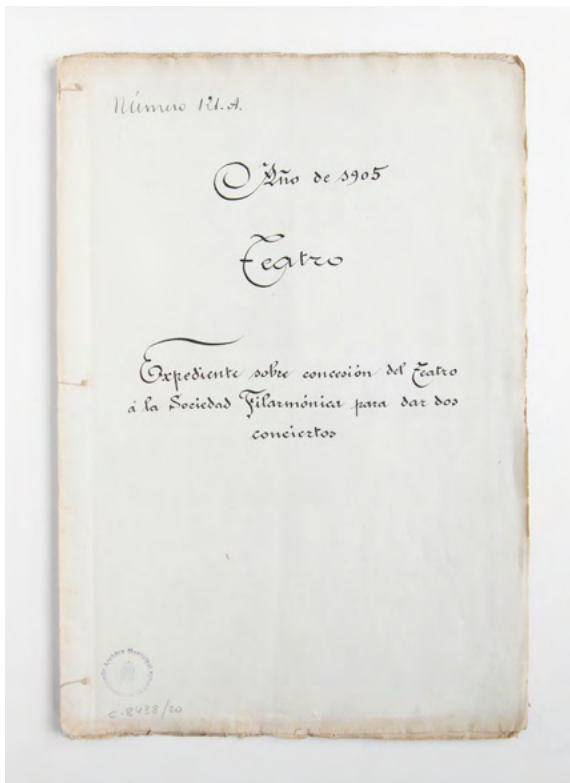

Detalle do plano das rúas de Luchana e da Fama, travesía de Luchana e canella de Agar, 1874, Fernando Barón.
 Arquivo Municipal da Coruña

Escritura da contrata para a instalación da iluminación eléctrica no Teatro Principal, 18 de decembro de 1889.

Arquivo Municipal da Coruña

Expediente de concesión do Teatro á Sociedad Filarmónica para dar dous concertos, 1905-1906.

Arquivo Municipal da Coruña

Número 133

Año de 1909

Teatro

Expediente sobre acuerdo del ayun-
tamiento dando al Teatro princi-
pal el nombre de Rosalía Castro

C-2440/4

Expediente sobre o acordo do Concello dando ao Teatro Principal o nome de Rosalía Castro, 1909.

Arquivo Municipal da Coruña

FUNCIÓN DE GALA

organizada por el Ayuntamiento de La Coruña en honor
de Sus Majestades los Reyes Don Alfonso XIII y Doña
Victoria Eugenia en ocasión de su visita a dicha ciudad

TEATRO ROSALÍA CASTRO

PROGRAMA

PRIMERA PARTE

A CARGO DEL CORO REGIONAL «CÁNTIGAS DA TERRA»

- (a) *Foliada de Portosín* (Coruña).
- (b) *Canto de Seitura del siglo XV*, (arreglo a seis voces, de Fernández Amor).
- (c) *Meu Meniño*, (de Adalid, a cuatro voces).
- (d) *Pandeirada*, (de Nebra, con baile).
- (e) *Terra Chá*, (de Fernández Amor, a cuatro voces).

INTERMEDIO

CORO DE «LAGANTERANAS» DE LA ZARZUELA «EL HUESPED DEL SEVILLANO», INTER-
PRETADO POR UN NUMEROSO GRUPO DE DISTINGUIDAS SEÑORITAS DE LA LOCALIDAD

SEGUNDA PARTE

POR EL CORO «CÁNTIGAS DA TERRA»

- (a) *Foliada de Berducido*, (Pontevedra).
- (b) *Lonxe da ferriña*, (del maestro Montes, a cuatro voces).
- (c) *Alalá del Cebreiro*, (Lugo).
- (d) *Negra Sombra*, (de Montes, a cuatro voces).

FINAL

MARCHA REAL, POR LA BANDA DE MÚSICA DEL REGIMIENTO DE INFANTERÍA DE
ISABEL LA CATÓLICA, COREADA CON LETRA DEL POETA MARQUINA
POR UN GRUPO DE SOLDADOS DE DICHO CUERPO

25 de Septiembre de 1927

Dará comienzo a las 23 horas.

**Programa da función de gala en honor a SS.MM Don
Alfonso XIII e Doña Victoria Eugenia no Teatro Rosalía
Castro, 1927.**

Biblioteca Municipal de Estudos Locais

Ayuntamiento de la Coruña

Expediente sobre presupuesto de obras en
la fachada sur del Teatro Rosalía de Castro
a consecuencia de los desperfectos ocasionados por
el bombardeo el día del alzamiento nacional en
esta ciudad.

Dño de 1937

c-5437/7

**Expediente sobre orzamento de obras na fachada sur do
Teatro Rosalía Castro a consecuencia dos danos polo
bombardeo o día do alzamento nacional, 1937.**

Arquivo Municipal da Coruña

Programa do “Gran Festival de Gala” en conmemoración do centenario da fundación da “Real Academia Provincial de Bellas Artes de Nuestra Señora del Rosario” da Coruña a cargo das prestixiosas colectividades: Cántigas da Terra, Agrupación Albéniz, Coral Polifónica “El Eco”, Orquesta Sinfónica Municipal, 16 de novembro de 1949.
Arquivo Municipal da Coruña

Inés Rey García
Alcaldesa da Coruña

Coordinación
Xosé Paulo Rodríguez Domínguez

Fondos documentais e gráficos
Arquivo Municipal da Coruña
Biblioteca Municipal de Estudos Locais

Deseño da publicación
Urdime

Fotografía do material de arquivo
Miguel Calvo

Impresión
AG Agencia Gráfica

Ilustracións
**Mostras de papel pintado para o decorado da
sala interior do Teatro Principal en 1904. AMC**

Creatividade do 180º aniversario
Estratividad

Depósito legal
C 1619-2020

© Da edición: **Concello da Coruña**

Ayuntamiento de A Coruña
Concello da Coruña